

O GROAPĂ DIN PERIOADA TÂRZIE A EPOCII BRONZULUI DESCOPERITĂ ÎN ZONA LACULUI „VALEA MORILOR” DIN ORAȘUL CHIȘINĂU

Mariana Sîrbu
Veaceslav Bichaev

Cuvinte-cheie: Lacul „Valea Morilor”, perioada târzie a epocii bronzului, cultura Sabatinovka, groapă menajeră.

În primăvara anului 2009 au fost efectuate cercetări arheologice de salvare în cadrul stațiunii paleolitice târzii și al așezării cu mai multe niveluri de locuire, depistate ca urmare a lucrărilor de reabilitare și reamenajare a lacului „Valea Morilor” din orașul Chișinău. Pe lângă aceste două puncte arheologice, în timpul verificării terenului adiacent, V. Bichaev a descoperit o groapă menajeră cu material din perioada târzie a epocii bronzului. Aceasta a fost localizată pe panta lină a versantului stâng al pârâului Valea Morilor, la 105 m distanță de canalul de irigare ce traversează această porțiune a văii pe direcția NV-SE, la circa 200 m E-S-E de șantierul din așezarea cu mai multe niveluri de locuire și 160 m S-V de șantierul din stațiunea paleolitică târzie. Coordonatele GPS: N - 47,018195°; E - 28,810206° (fig. 1/1).

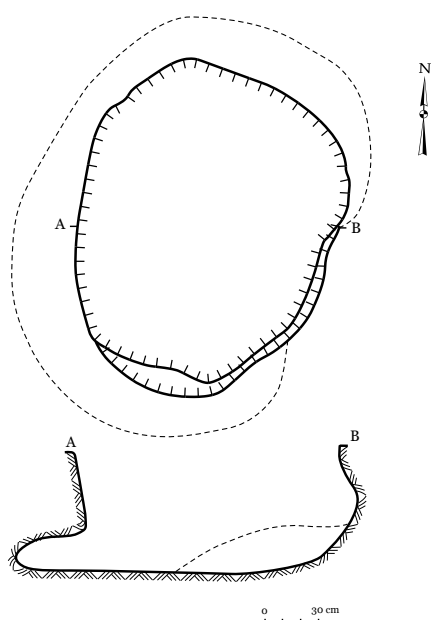
Conturul gropii prezenta o pată gri-brună de formă ovală neregulată, bine evidențiată pe suprafața gălbuie a solului viu nisipos, apărută ca urmare a răzuirii cu buldozerul a terenului de pe fundul lacului. Pentru cercetarea complexului dat a fost curățată și nivelată zona petei, după care a fost deschisă o casetă de 2×2 m orientată conform punctelor cardinale (fig. 2/2). După curățare, în partea centrală și cea vestică a săpăturii s-a evidențiat pata umpluturii gropii de culoare gri-brună cu impregnanți galbeni de lut. Conturul acesteia a luat o formă ovală neregulată, alungită pe direcția S-V spre N-E (fig. 2/1). Petele coloristice se explică prin prezența gangurilor de animale care au fost observate nu doar în perimetrul gropii dar și în afara acesteia. În partea centrală a petei, mai aproape de marginea sud-estică a acesteia, au fost depistate urmele unui mic rug ce reprezenta o concentrație formată din fragmente de lut ars, cărbune de lemn și câteva

fragmente ceramice de tip Sabatinovka. Prezența fragmentelor ceramice împrăștiate sporadic la suprafața gropii au permis atribuirea acesteia perioadei târzii a epocii bronzului și anume culturii Sabatinovka în arealul căreia a fost localizată groapa. Cercetarea zonei adiacente pe rază de 100 m nu s-a soldat cu depistarea altor materiale arheologice sau construcții.

Ca rezultat al investigațiilor arheologice s-a stabilit că groapa avea pereții verticali, pe alocuri ușor înclinați, brusc adânciți în exterior spre baza ușor albiată. Diametrul gropii era în partea superioară de 1,7×1,4 m și 2,15×1,75 m în partea inferioară. Adâncimea era de 0,6 m. Marginea de N-N-E a bazei gropii era prevăzută cu o nișă de formă ovală, iar în marginea de S-E cu o treaptă formată dintr-un strat de lut galben, surpat probabil din peretele gropii încă în perioada funcționării acesteia, care a acoperit o parte din materialul arheologic aflat pe bază. În umplutura gropii a fost descoperit un număr mare de oase de animale, printre care un schelet de câine (care nu se afla în poziție anatomică), un număr nesemnificativ de fragmente ceramice, pietre și unelte din piatră. Acestea erau concentrate pe centrul bazei și în partea vestică a gropii (fig. 2/3).

Fig. 1. Locul descoperirii gropii.

1

2

3

Fig. 2. 1 - Planul și profilul gropii; 2 - conturul gropii (foto); 3 - umplutura gropii (foto).

Materialul arheologic descoperit în umplutura gropii

Piese individuale:

1. Fragment de șlefuitor (fig. 3/1) de formă neregulată în plan și oval-alungită în secțiune, prelucrat din gresie de culoare cenușiu-gălbuie. Are ambele laturi și una din margini șlefuite. Lungimea – 5,4 cm; lățimea – 5,0 cm; grosimea – 2,3 cm.
2. Piesă fragmentară (fig. 3/2) de formă trapezoidală în plan și secțiune, prelucrată din gresie de culoare cenușiu-brună. Are o latură și una din margini minuțios șlefuite. Lungimea – 5,0 cm; lățimea – 4,2 cm; grosimea – 3,0 cm.
3. Piesă fragmentară (fig. 3/3) de formă trapezoidală neregulată în plan și secțiune, prelucrată din gresie de culoare cenușie. Are o latură șlefuită. Lungimea – 9,5 cm; lățimea – 4,4 cm; grosimea – 2,5 cm.
4. Polizor (fig. 3/4) de formă neregulată în plan și trapezoidală în secțiune, prelucrat din gresie de culoare cenușiu-gălbuie. Are suprafața șlefuită ca rezultat al utilizării, prevăzută pe una din laturi cu trei șanțuri canelate și o adâncitură de formă triunghiulară cu marginile rotunjite. Pe a doua latură și una din margini se conțin câte un șanț canelat. Lungimea – 9,6 cm; lățimea – 8,6 cm; grosimea – 4,5 cm.
5. Fragment de frecător (fig. 3/5) de formă trapezoidală în plan și secțiune cu două din margini rotunjite, prelucrat din gresie de culoare cenușie-deschisă. Are laturile și una din margini bine șlefuite. Lungimea – 7,2 cm; lățimea – 6,8 cm; grosimea – 2,6 cm.
6. Fragment de frecător (fig. 3/6) de formă neregulată în plan și secțiune, prelucrat din gresie de culoare cenușiu-cafenie. Are o latură și una din margini bine șlefuite. Prezintă urme de ardere pe una din laturi. Lungimea – 8,8 cm; lățimea – 6,6 cm; grosimea – 2,2 cm.

Materialul ceramic depistat în umplutura gropii reprezintă fragmente de vase modelate manual din lut de slabă calitate în amestec cu ceramică pisată. În total au fost descoperite 39 fragmente ceramice: șase buze dintre care una lustruită, trei prevăzute mai jos cu brâu continuu reliefat și una cu brâu alveolat (fig. 4/1, 4-6); 30 fragmente de perete dintre care 18 lustruite, două prevăzute cu brâu continuu reliefat și unul cu ornament format din două linii incizate în formă de X (fig. 4/2,3,8-

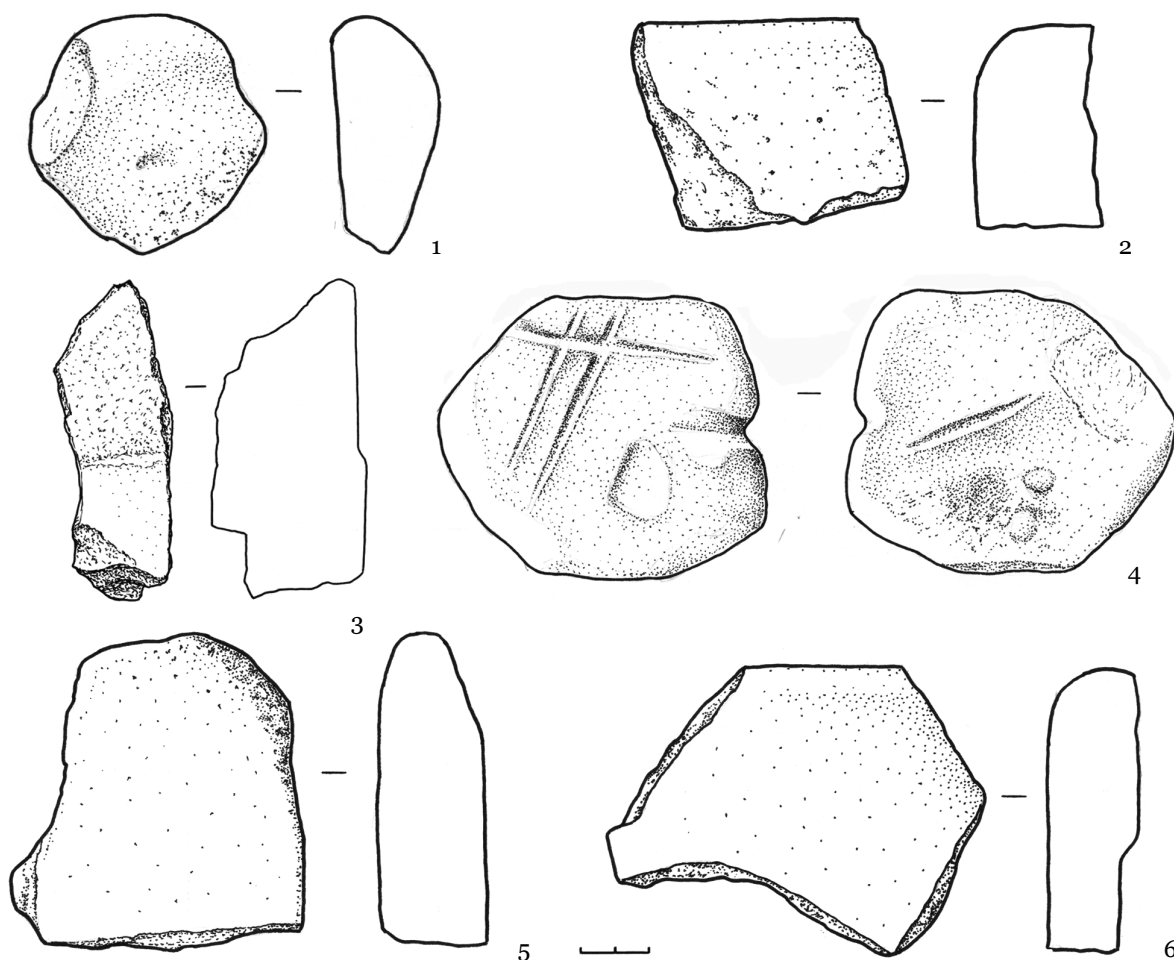

Fig. 3. Piese din piatră.

10); două fragmente de bază și o toartă (fig. 4/11). Culoarea acestora variază de la gălbui-cenușiu la brun la exterior și cenușiu-închis-negru în secțiune. Pe unele fragmente sunt observate urme de ardere secundară. A fost posibilă reconstituirea parțială a unui profil de vas cu buza dreaptă și corp conic (fig. 4/12). Printre fragmentele ceramice a fost găsit un fragment de buză de vas, neglijent lucrată, slab arsă, de culoare gălbuie-roșietică cu amprente de vegetație pe suprafață (fig. 4/7).

La baza gropii au mai fost descoperite 21 pietre de formă și dimensiuni diferite (de la 3,0×3,2 la 10,7×10,2 cm), toate cu urme de ardere intensă. Posibil acestea au fost inițial folosite la construcția unei vetre, ulterior fiind aruncate. Concentrația de oase de animale descoperită în groapă este formată din 61 oase de animale de talie mare și 376 oase de animale de talie mică. După examinarea scheletului de câine, s-a stabilit că acesta aparține unui exemplar adult, de talie mică¹.

¹Scheletul de câine a fost examinat de către Roman Croitor.

Gropi de diferite forme și dimensiuni sunt cunoscute în majoritatea așezărilor cercetate în cadrul așezărilor de tip Noua-Sabatinovka (Мелюкова 1961, рис. 2-3; Никулицэ, Каврук 1986, 79; Агульников, Левинский 1990, 76; Тоцев, Черняков 1986, 122-125, рис. 3-4; Florescu, Florescu 1990, 54; Smirnova 1993, Abb. 5; Levitskii, Sava 1993, 127, des. 2, 4; Sava 2002, 74-77, fig. 5, 7; Сава, Кайзер 2011, 79-176; Sava 2014, 143, fig. 105-106, 11-115). De regulă, acestea au formă cilindrică sau ovală, pereți verticali și baza orizontală. Adâncimea acestora variază între 30-150 cm (Sava 2014, 426). Sunt cunoscute și gropi cu pereți neuniformi, în trepte, cu nișe și baza bombată, gropi în formă de clopot și, în cazuri mai rare, gropi de formă patrulateră (Sava 2014, 426).

Se consideră că, indiferent de formă și dimensiuni, gropile serveau la depozitarea resturilor menajere (Балагури 1980, 103). Însă, în multe din ele pe lângă pietre, oase de animale și fragmente de lut sunt descoperite piese din os, piatră, lut și

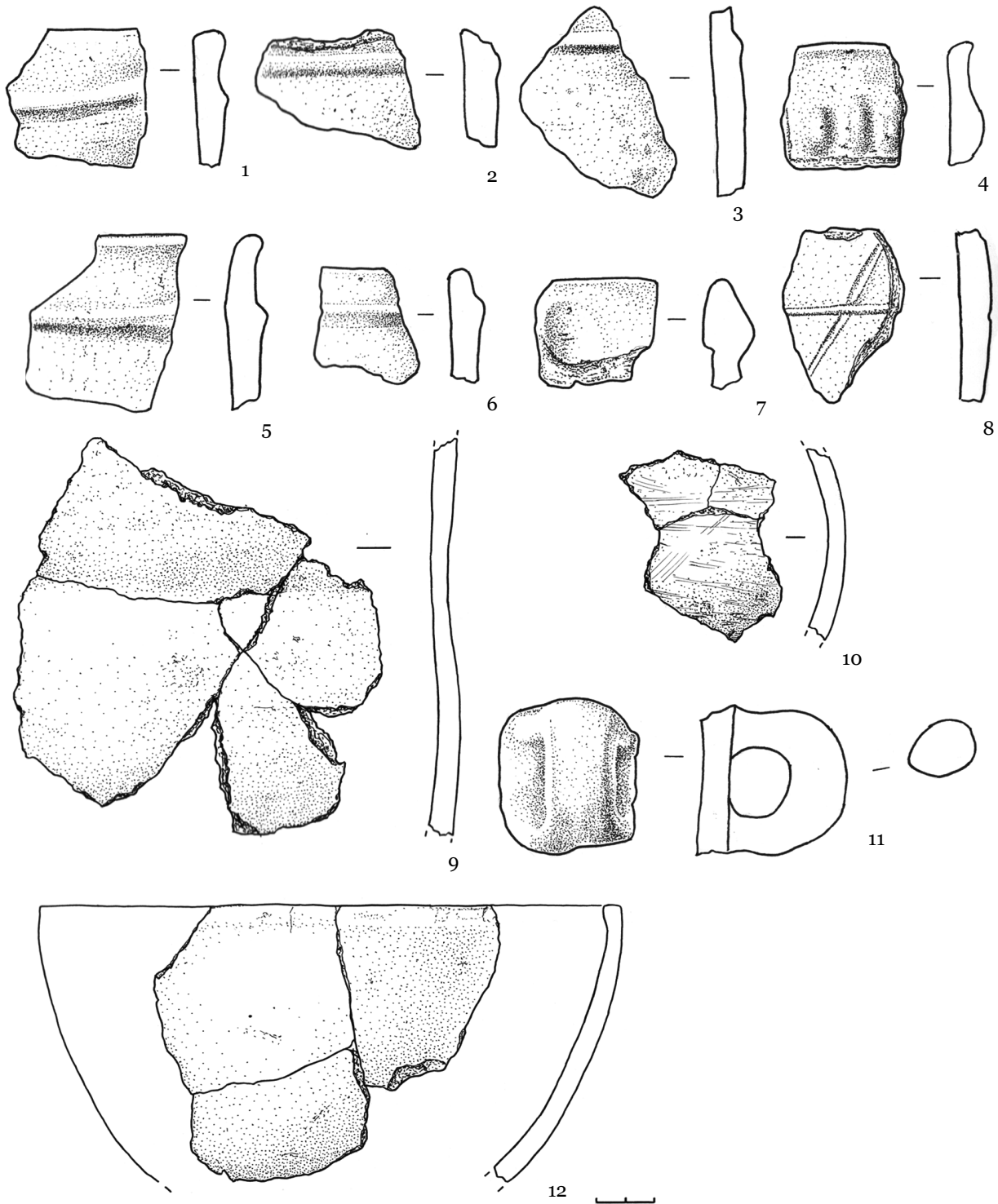

Fig. 4. Fragmente ceramice.

bronz. Posibil că în aceste cazuri, piesele au ajuns întâmplător în groapă, direct din stratul cultural, nu neapărat fiind aruncate intenționat (Sava 2014, 426). Probabil, gropile erau săpate inițial cu scopul extragerii lutului necesar pentru construcția locuințelor și a altor construcții gospodărești și abia după aceasta erau folosite în funcție de ne-

cesitățile cotidiene, inclusiv pentru păstrarea produselor alimentare (Sava 2014, 426). Unii atribuie gropilor și un caracter cultic, considerând că inițial menajere, acestea erau refolosite în practicarea anumitor ritualuri (Тоцев, Черняков 1986, 134; Gerškovič 1999, 77, 82). Însă categoric, semnificația cultică nu poate fi atribuită decât în rare cazuri

gropilor în care materialul descoperit cât și modul amplasării acestuia în complex prezintă anumite practici votive (Агульников, Малюкевич 2010, Florescu, Florescu 1990, 56-57; Marinescu 1985, 23,28; Gerškovič 1999, 63-64, 66; Cavruc 2000, 193; Wiettenberger 2006, 99; Rența 2008, 32, Sîrbu 2015, 108-110).

O mențiune aparte merită prezența scheletului de câine în groapa dată. Oasele acestuia erau așezate deasupra concentrației formată din material litic în amestec cu fragmente ceramice, lut ars și oase de animale, aflată pe baza gropii. Reiese că, câinele reprezintă ultima depunere în groapa dată. Dacă prezența materialul litic și ceramic într-o groapă menajeră nu necesită argumentări, atunci prezența scheletului de câine cere anumite precizări. Schelete de câini au fost descoperite și în alte gropi datate în perioada târzie a epocii bronzului. La Mologa II a fost cercetată o groapă ritualică, la baza căreia erau presărate oase de câine (de la cel

puțin trei exemplare) (Агульников, Малюкевич 2010, 152; Sîrbu 2015, 108). În cadrul culturii Srubnaja sunt cunoscute morminte simbolice de câini (Березанская 1990, 88). În mai multe culturi din epoca bronzului din Europa de Est este răspândit ritualul de înmormântare a câinilor, acesta având probabil legătură cu una din etapele ocupației de bază - păstoritul, în care câinele juca un rol important (Березанская 1990, 88 și urm.). În cazul gropii de la Valea Morilor, corpul câinelui decedat a fost depus în groapa deja funcțională, umplută parțial. Faptul că groapa nu a mai fost folosită după asta nu indică asupra unui anumit ritual cât asupra unei măsuri sanitare. Resturile de rug descoperite la suprafața gropii prezintă o etapă ulterioară sfârșitului funcționării acestei gropii.

Putem presupune că groapa aparține unei așezări care probabil a fost distrusă complet în timpul excavării fundului lacului Valea Morilor în anii '50 ai secolului trecut.

Bibliografie

- Florescu, Florescu 1990:** M. Florescu, A. Florescu, Unele observații cu privire la geneza culturii Noua în zonele de curbură ale Carpaților Răsăriteni. *ArhMold XIII*, 1990, 49-102.
- Gerškovič 1999:** Ja.P. Gerškovič, Studien zur spätbronzezeitlichen Sabatinovka-Kultur am unteren Dnepr und an der Westküste des Azov'schen Meeres., *AE*, Bd. 7 (Rahden/Westf. 1999).
- Cavruc 2000:** G. Cavruc, Groapă rituală (?) din așezarea culturii Noua de la Zoltan. *Angustia 5 (Arheologie)*, 2000, 193-198.
- Levitsckii, Sava 1993:** O.G. Levitsckii, E.N. Sava, Nouvelles recherches des établissements de la culture Noua la zone comprise entre le Prout et le Nistru. *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos 10*, 1993, 125-157.
- Marinescu 1985:** G. Marinescu, Descoperiri de la sfârșitul epocii bronzului (cultura Noua) în nord-estul Transilvaniei. *Apulum 22*, 1985, 23-29.
- Rența 2008:** E. Rența, Prima epocă a Fierului pe cursul râului Ialomița (Târgoviște 2008).
- Sava 2002:** E. Sava, Materiale din epoca bronzului târziu din așezarea Mereni. *ArhMold XXV*, 2002, 69-92.
- Sava 2014:** E. Sava, Așezări din perioada târzie a epocii bronzului în spațiul pruto-nistrean (Noua-Sabatinovka) (Chișinău 2014).
- Smirnova 1993:** G. Smirnova, Die Siedlung Mahala IIa und IIb ein Denkmal der Noua I- und II Kultur. *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos 10*, 1993, 57-73.
- Sîrbu 2015:** M. Sîrbu, Viața spirituală a comunităților Noua-Sabatinovka-Coslogeni prin prisma elementelor nonfunerare descoperite în așezări. *Tyragetia s.n. IX/1*, 2015, 91-123.
- Wiettenberger 2006:** M. Wiettenberger, Cultura Noua din Transilvania. Teza de doctor, manuscris (Iași 2006).
- Агульников, Левинский 1990:** С.М. Агульников, А.Н. Левинский, Исследования на поселении у г. Кэушень. В сб: АИМ в 1985 г. (Кишинев 1990), 73-89.
- Агульников, Малюкевич 2010:** С. Агульников, А. Малюкевич, Ритуальный комплекс периода поздней бронзы с поселения Мологи II в нижнем Поднестровье. *Revista Arheologică s.n. VI/1*, 2010, 151-163.
- Балагури 1980:** Э. Балагури, Памятники племен позднебронзового периода в Среднем Поднестровье. В сб: Северо-Западное Причерноморье в эпоху первобытнообщинного строя (Киев 1980), 101-116.
- Березанская 1990:** С.С. Березанская, Усово Озеро. Поселение срубной культуры на Северском Донце (Киев 1990).
- Мелюкова 1961:** А.И. Мелюкова, Культуры предскифского периода в лесостепной Молдавии. *МИА СССР*, 96, 1961, 5-52.

Никулицэ, Каврук 1986: И.Т. Никулицэ, В.И. Каврук, Раскопки памятников бронзового века у с. Балабанешты. В сб: АИМ в 1982 г. (Кишинев 1986), 71-83.

Тоцев Черняков 1986: Г.Н. Тоцев, И.Т. Черняков, Культовые зольники Сабатиновской культуры. В сб: Исследования по археологии Северо-Западного Причерноморья (Киев 1986), 115-138.

Сава, Кайзер 2011: Е. Сава, Э. Кайзер, Поселение с «зольниками» у села Одая, Мичурин, Республика Молдова. Археологические и естественнонаучные исследования // Е. Sava, E. Kaiser, Die Siedlung mit „Aschehügeln“ beim Dorf Odaia-Miciurin, Republik Moldova. Archäologische und naturwissenschaftliche Untersuchungen (Chișinău 2011).

A pit of the Late Bronze Age discovered near the lake of Valea Morilor in Chișinău

Keywords: Lake “Valea Morilor”, Late Bronze Age, Sabatinovka culture, household pit.

Abstract: In the spring of 2009, in addition to other two archaeological finds discovered and explored during the period of rehabilitation and reconstruction of the lake of Valea Morilor in Chișinău, a pit was discovered. It was revealed by V. Bikbaev during the verification of adjacent land. The pit was located on a gentle slope on the left side of the Valea Morilor creek, 105 m away from the irrigation canal that crosses this part of the valley in the NW-SE direction. The archaeological investigations proved that it was a household pit containing material of Sabatinovka culture relating to the period of the Late Bronze Age. A large number of animal bones were found in the filling of the pit, including a dog skeleton, a small number of pottery fragments, stones and stone tools.

List of illustrations:

Fig. 1. Place of discovery of the pit.

Fig. 2. 1 - Plan and profile of the pit; 2 - pit outline (photo); 3 - filling of the pit (photo).

Fig. 3. Stone objects.

Fig. 4. Fragments of pottery.

Яма эпохи поздней бронзы, обнаруженная в районе озера Валя-Морилор в Кишиневе

Ключевые слова: Озеро Валя-Морилор, поздний бронзовый век, культура Сабатиновка, хозяйственная яма.

Резюме: Весной 2009 года в дополнение к двум другим археологическим находкам, обнаруженным и исследованным во время восстановления и реконструкции озера Валя-Морилор в городе Кишиневе, была обнаружена яма. Она была выявлена В. Бикбаевым в результате проверки прилегающего земельного участка. Яма находилась на пологом склоне с левой стороны от ручья Валя-Морилор, в 105 м от оросительного канала, который пересекает эту часть долины в направлении СЗ-ЮВ. В результате археологических исследований было установлено, что это хозяйственная яма, содержащая материал Сабатиновской культуры, относящейся к периоду поздней бронзы. В заполнении ямы было обнаружено большое количество костей животных, в том числе скелет собаки, незначительное число фрагментов керамики, камни и каменные орудия.

Список иллюстраций:

Рис. 1. Место обнаружения ямы.

Рис. 2. 1 - План и профиль ямы; 2 - контур ямы (фото); 3 - заполнение ямы (фото).

Рис. 3. Предметы из камня.

Рис. 4. Фрагменты керамики.

02.02.2016

Mariana Sirbu, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: sirbumary24@yahoo.com

Veaceslav Bicbaev, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova